

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

**Кваліфікаційна робота
магістра**

**на тему СТРУКТУРА ПРОСТИХ РЕЧЕНЬ У ПОЕЗІЇ РОСІЙСЬКО-
УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ 2022 р.**

Виконала: студентка 2 курсу, групи 8.0351-у-з
спеціальності 035 “Філологія”
освітньої програми “Українська мова та література”
спеціалізації 035.01 “Українська мова та література”

Керівник

Ю.О. Карпенко

д-р філол.наук,

проф. Р. О. Христіанінова

Рецензент

канд. філол.наук,

доц. С. В. Сабліна

Запоріжжя
2022

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет *філологічний*

Кафедра *української мови*

Рівень вищої освіти *магістр*

Спеціальність *035 “Філологія”*

Освітня програма *“Українська мова та література”*

Спеціалізація *035.01 “Українська мова та література”*

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри української мови

_____ проф. Р. О. Христіанінова

3 листопада 2022 року

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

Карпенко Юлії Олегівні

1. Тема роботи *Структура простих речень у поезії російсько-української війни 2022 р.*

керівник роботи *Христіанінова Раїса Олександрівна, доктор філологічних наук, професор*, затверджені наказом ЗНУ від 24 травня 2019 року № 781-с.

2. Строк подання студентом роботи – *24 листопада 2022 року*.

3. Вихідні дані до роботи: *Булаховський Л. А. Вибрані праці. Київ. 1977.; Арібжанова І. Принципи моделювання простого речення. Українське мовознавство. 2014; наукові праці І. Вихованця, А. Загнітка, О. Кульбабської, О. Межова, Р. Христіанінової та ін.*

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

1. Окреслити поняття простого речення.

2. Визначити основні підходи до класифікації простих речень.

3. Дослідити формально-граматичну організацію простих речень у поетичних творах російсько-української війни 2022 року.

4. Виокремити основні типи та моделі простих речень у поезії російсько-української війни 2022 року.

1. Консультанти розділів роботи

2. Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Проф. Христіанінова Р. О.	02.12.2021	02.12.2021
Перший розділ	Проф. Христіанінова Р. О.	05.04.2022	05.04.2022
Другий розділ	Проф. Христіанінова Р. О.	25.05.2022	25.05.2022
Висновки	Проф. Христіанінова Р. О.	20.09.2022	20.09.2022

Дата видачі завдання – 26 листопада 2021 року.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/	Назва етапів дипломної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Пошук наукових джерел з теми дослідження, їх вивчення та аналіз; укладання бібліографії	Листопад-грудень 2021 р.	Виконано
2.	Добір фактичного матеріалу	Листопад 2021 р. – лютий 2022 р.	Виконано
3.	Написання вступу	Грудень 2021 р.	Виконано
4.	Підготовка розділу “Формально-граматичні і семантико-синтаксичні характеристики” простих речень в українській мові	Квітень – травень 2022 р.	Виконано
5.	Написання розділу 2 “Типи простих речень та їхня формально-граматична структура в поезії російсько-української війни 2022 р.”	Червень – вересень 2022 р.	Виконано

6.	Формулювання висновків	Жовтень 2022 р.	Виконано
8.	Оформлення роботи, одержання відгуку та рецензії	Листопад 2022 р.	Виконано
9.	Захист роботи	Грудень 2022 р.	Виконано

Студент _____ Ю. О. Карпенко

Керівник роботи Р. О. Христіанінова

Нормоконтроль пройдено.

Нормоконтролер _____ С. В. Сабліна

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота магістра “Структура простих речень у поезії російсько-української війни 2022 р.” містить 48 сторінок.

Для виконання кваліфікаційної роботи проаналізовано 1000 простих речень, дібраних методом наскрізного виписування із поезій, викладених на інтернет-сторінках.

Об’єктом дослідження стала формально-граматична структура різних типів простих речень у сучасній українській мові.

Предметом дослідження стала формально-граматична структура різних типів простих речень у поезії російсько-української війни 2022 року.

Мета дослідження – дослідити формально-граматичну структуру простих речень у поетичних творах російсько-української війни 2022 року, виокремити й класифікувати моделі цих речень.

У процесі дослідження виконано такі **завдання**:

1. Окреслено поняття простого речення.
2. Визначено основні підходи до класифікації простих речень.
3. Досліджено формально-граматичну організацію простих речень у поетичних творах російсько-української війни 2022 року.
4. Виокремлено основні типи та моделі простих речень у поезії російсько-української війни 2022 року.

У дослідженні було використано такі **методи і прийоми**: використано загальнонаукові методи спостереження, аналізу та синтезу; основним є описовий метод з його універсальними прийомами систематизації та інтерпретації мовних фактів і явищ.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в роботі вперше досліджено формально-граматичну організацію простих речень у поезії російсько-української війни 2022 року; визначено моделі цих речень та вживаність їх у текстах віршів.

Сфера застосування полягає в тому, що її результати можуть бути використані в закладах вищої освіти на практичних заняттях з синтаксису простого речення.

Ключові слова: ГОЛОВНІ ЧЛЕНИ РЕЧЕННЯ, ДРУГОРЯДНІ ЧЛЕНИ РЕЧЕННЯ, ПРОСТЕ ДВОСКЛАДНЕ НЕУСКЛАДНЕ РЕЧЕННЯ, СИНТАКСЕМИ, ФУНКЦІЙНО-КАТЕГОРІЙНА ГРАМАТИКА.

ABSTRACT

Master's qualification work "The structure of simple sentences in the poetry of the Russian-Ukrainian war of 2022" contains 48 pages.

To perform the qualification work, we analyzed 1000 simple sentence. Sentence were chosen by end-to-end coping method from the poetry posted on the Internet.

The object of the study was the formal-grammatical structure of various types of simple sentences in the modern Ukrainian language.

The subject of the research was the formal-grammatical structure of different types of simple sentences in the poetry of the Russian-Ukrainian war of 2022.

Aim of work: of the study is to investigate the formal-grammatical structure of simple sentences in the poetic works of the Russian-Ukrainian war of 2022, to distinguish and classify the models of these sentences.

In the process of research, the following **tasks** were completed:

- 1) The concept of a simple sentence was outlined.
- 2) The main approaches to the classification of simple sentences were defined.
- 3) The formal and grammatical organization of simple sentences in poetic works of the Russian-Ukrainian war of 2022 was studied.
- 4) The main types and models of simple sentences in the poetry of the Russian-Ukrainian war of 2022 were distinguished.

The following **methods** and techniques were used in the research: general scientific methods of observation, analysis and synthesis; the main one is the descriptive method with its universal techniques of systematization and interpretation of linguistic facts and phenomena.

The scientific novelty of the research lies in the fact that the formal-grammatical organization of simple sentences in the poetry of the Russian-Ukrainian war of 2022 was investigated for the first time in this paper; the models of these sentences and their use in the texts of poems were determined.

Scope of application is that its results can be used in institutions of higher education in practical classes on the syntax of a simple sentence.

Keywords: MAIN MEMBERS OF THE SENTENCE, SECONDARY MEMBERS OF THE SENTENCE, SIMPLE TWO-COMPLEX UNCOMPLICATED SENTENCE, SYNTAXEMS, FUNCTIONAL-CATEGORY GRAMMAR

ЗМІСТ

ВСТУП.....	9
РОЗДІЛ 1. ФОРМАЛЬНО-ГРАМАТИЧНІ І СЕМАНТИКО-СИНТАКСИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРОСТИХ РЕЧЕНЬ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ.....	11
1.1.Формально-граматичні характеристики простих речень у сучасній українській мові.....	11
1.2.Семантико-синтаксичні характеристики простих речень у сучасній українській мові.....	16
Висновки до розділу 1.....	19
РОЗДІЛ 2. ТИПИ ПРОСТИХ РЕЧЕНЬ ТА ЇХНЯ ФОРМАЛЬНО- ГРАМАТИЧНА СТРУКТУРА В ПОЕЗІЇ РОСІЙСЬКОУКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ 2022 РОКУ.....	21
2.1. Прості двоскладні неускладнені речення.....	21
2.1.1. Конструкції мінімальної структури.....	21
2.1.2. Прості двоскладні поширені речення.....	23
2.2. Прості односкладні неускладнені речення.....	28
2.2.1. Означено-особові односкладні речення.....	29
2.2.2. Неозначено-особові односкладні речення.....	30
2.2.3. Безособові й інфінітивні односкладні речення.....	30
2.2.4. Односкладні номінативні речення.....	31
2.2.5. Прості неповні та незакінчені речення.....	32
2.3. Прості ускладнені речення.....	35
2.3.1. Речення з однорідними членами.....	35
2.3.2. Речення, ускладнені звертаннями.....	37
2.3.3. Речення, ускладнені відокремленими та відокремлено-уточнювальними членами.....	37
2.3.4. Речення зі вставними словами і вставленими конструкціями.....	38
2.4. Речення з кількома різними ускладнювачами.....	38
Висновки до розділу 2.....	40

ВИСНОВКИ.....	42
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	46

ВСТУП

Природа речення ще й дотепер є одним із найдискусійніших питань синтаксису та перебуває в полі зору чи не всіх синтаксистів. Чимало теоретичних питань залишаються неоднозначно потрактованими та потребують подальшого дослідження. У лінгвістичних розвідках сьогодення можна виокремити два підходи до вивчення синтаксичних конструкцій – традиційний та функційно-категорійний. У традиційній граматиці речення та його компоненти розглядають у єдності їхніх формальних та семантичних ознак. У функційній граматиці речення розглядають як багатоаспектну синтаксичну одиницю та досліджують його з боку формально-граматичної, семантико-синтаксичної структури та комунікативного призначення. У царині функційно-категорійної граматики сучасної української мови значний унесок у теорію простого і складного речення зробили такі мовознавці, як І. Вихованець, Н. Городенська, Н. Гуйванюк, А. Загнітко, О. Кульбабська, О. Межов, М. Мірченко, І. Слинько, Р. Христіанінова та інші. Двоскладні прості речення в українській мові окремо аналізували О. Годз, П. Дудик, Т. Євтушина, Н. Іваницька, Л. Кадомцева, В. Лопата та ін.

Проте функціонування простих речень в текстах різних стилів і жанрів залишається детально не вивченим. Останнім часом помітно зріс науковий інтерес до функціонування простих речень у сучасних художніх текстах як поетичних, так і прозових. Формально-граматичні типи простих речень у поезії російсько-української війни 2022 року предметом спеціального дослідження ще не були, що й визначає **актуальність** та доцільність обраної теми дослідження.

Об'єкт дослідження – формально-граматична структура різних типів простих речень у сучасній українській мові.

Предмет дослідження – формально-граматична структура різних типів простих речень у поезії російсько-української війни 2022 року.

Мета дослідження – дослідити формально-граматичну структуру простих речень у поетичних творах російсько-української війни 2022 року, виокремити й скласифікувати моделі цих речень.

Задля реалізації поставленої мети потрібно виконати такі **завдання**:

1. Окреслити поняття простого речення.
2. Визначити основні підходи до класифікації простих речень.
3. Дослідити формально-граматичну організацію простих речень у поетичних творах російсько-української війни 2022 року.
4. Виокремити основні типи та моделі простих речень у поезії російсько-української війни 2022 року.

Методи і прийоми дослідження: у роботі використано загальнонаукові методи спостереження, аналізу та синтезу; основним є описовий метод з його універсальними прийомами систематизації та інтерпретації мовних фактів і явищ.

Джерелом фактичного матеріалу дослідження слугували поетичні твори, написані з кінця лютого 2022 року дотепер. Картотека проаналізованого матеріалу нараховує 1000 простих речень, дібраних методом наскрізного виписування із поезій, викладених на інтернет-сторінках.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в роботі вперше досліджено формально-граматичну організацію простих речень у поезії російсько-української війни 2022 року; визначено моделі цих речень та вживаність їх у текстах віршів.

Практична значущість роботи полягає в тому, що її результати можуть бути використані в закладах вищої освіти на практичних заняттях з синтаксису простого речення.

РОЗДІЛ 1

ФОРМАЛЬНО-ГРАМАТИЧНІ І СЕМАНТИКО-СИНТАКСИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРОСТИХ РЕЧЕНЬ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

1.1. Формально-граматичні характеристики простих речень у сучасній українській мові

У сучасній граматиці речення розглядають як багатоаспектну синтаксичну одиницю, що об'єднує щонайменше три відносно самостійних аспекти структури: формально-граматичний, семантико-синтаксичний і комунікативний.

У формально-граматичному аспекті досліджують власне-граматичну структуру речення з опертям на синтаксичний зв'язок між його компонентами та формально-граматичні функції цих компонентів. І. Р. Вихованець підкреслює, що серцевину формально-синтаксичної організації речення становлять синтаксичні зв'язки й виділювані на їх основі компоненти речення. Вони є визначальними характеристиками типів і підтипів речень [3, с. 54]. Учений наголошує, що “речення з боку формально-синтаксичної структури автономне й самодостатнє, тобто воно для визначення синтаксичних зв'язків і реченневих компонентів формального типу не потребує якихось (зовнішніх щодо внутрішньої структури речення) показників”, для з'ясування формально-синтаксичної організації речення не постає потреба виходити поза його межі [3, с. 55]. У формально-синтаксичному аспекті насамперед виокремлюють прості й складні речення. Прості речення своєю чергою поділяють на кілька типів. І. Р. Вихованець за особливостями вираження граматичного ядра, тобто предикативного центру, виділив такі три структурні різновиди простих речень: двоскладні, односкладні та нечленовані прості речення [3, с. 69]. Предикативний центр двоскладних речень формують два головні члени-підмет і присудок, “поєднані найголовнішим у структурі простого речення предикативним зв'язком. Це найтиповіша репрезентація простого речення” [3,

с. 54-55]. П. С. Дудик підкреслює, що “обидва головні члени двоскладного речення – підмет і присудок – становлять основу його синтаксичної будови, є диференційною ознакою реченнєвої двоскладності. Вони виражаються переважно повнозначними словами та їх різноманітними поєднаннями” [15, с. 92]. А. П. Загнітко наголошує, що предикативний зв’язок між підметом та присудком у двоскладних реченнях є реченнєвотвірним [19, с. 32]. І. І. Слинько, Н. В. Гуйванюк та М. Ф. Кобилянська речення, предикативний центр яких утворений двома головними членами – підметом і присудком – називають двоядерними, а не двоскладними [38, с. 103]. Ми в своїй роботі будемо використовувати узвичаєний термін – прості двоскладні речення.

Прості двоскладні речення можуть мати мінімальну структуру, поширену та ускладнену структуру, згідно з чим виокремлюють прості двоскладні речення мінімальної структури, прості двоскладні поширені речення та прості двоскладні ускладнені речення.

Прості двоскладні речення мінімальної структури мають у своєму складі лише головні члени – підмет та присудок, поєднані між собою предикативним зв’язком. Цей зв’язок має свою специфічну форму вираження – взаємозалежну координацію. У координації як формальному вияві предикативного зв’язку об’єднано форми керування та узгодження. Присудок звичайно вимагає підмета у формі називного відмінка іменників, а підмет у свою чергу підпорядковує присудок, визначаючи його форми особи, числа й роду [3, с. 214].

Підмет як головний член двоскладного речення називає суб’єкта дії, стану чи ознаки та зазвичай виражений спеціалізованою формою – іменником чи словом іншої частини мови в називному відмінку. Дослідники виокремлюють кілька типів підметів за способом їх вираження – простий номінативний, простий інфінітивний та складений. Складений підмет являє собою синтаксично нерозкладне словосполучення, яке функціонує в ролі одного члена речення.

Присудок – це головний член речення пов’язаний із підметом предикативним зв’язком. Він називає дію, стан, процес, приписувані підметові,

що тривають у часі відносно моменту мовлення або іншої точки часового відліку або можуть бути представлені як ірреальні. Натепер учені розрізняють такі типи присудків: простий дієслівний, виражений особовим дієсловом, простий вигуково-дієслівний, виражений вигуком або звуконаслідувальним словом, простий інфінітивний, складений дієслівний, складений прислівниковий, складений іменний, складений інфінітивний та подвійний (складний) [43].

Прості двоскладні поширені речення, крім головних членів, зазвичай містять у своїй структурі ще й другорядні члени речення, поєднані з головними членами чи один із одним підрядним зв'язком. Традиційно виокремлюють три класи другорядних членів речення: означення, додаток, обставина. Другорядні члени речення поширюють структурну схему речення, поглиблюють інформацію про ситуацію об'єктивної дійсності, виражену в реченні через поєднання підмета з присудком. Фундатор функційно-категорійного підходу в українському синтаксисі І. Р. Вихованець зазначає, що традиційні визначення членів речення ґрунтуються на одночасному врахуванні їх формально-синтаксичних і семантико-синтаксичних ознак, що нерідко руйнує єдині виміри класифікації і веде до об'єднання в одному класифікаційному ряду неоднорядкових величин [3]. Учений підкреслює неодновимірність покладених в основу класифікації ознак: означення виділено переважно на основі формального критерію – присубстантивної позиції в реченні, додатки – з урахуванням формального і значеннєвого критерію (підкреслено значення об'єктності), натомість обставини виділено за семантичним критерієм [3]. У зв'язку з цим у новітньому синтаксисі другорядні члени речення виокремлюють у двох різних площинах – формально-граматичній і семантико-синтаксичній. У формально-граматичному аспекті виокремлюють прислівні й детермінантні поширювачі речення. Прислівні поширювачі підпорядковані в реченні одному слову, доповнюють або характеризують його. Детермінанти стосуються всього предикативного центру.

Прості двоскладні ускладнені речення являють собою з формально-граматичного боку просте речення з одним предикативним центром та

ускладнювачем, який є результатом трансформації в нереченнєву структуру іншого простого речення. Конструкції, які традиційно розглядають як прості ускладнені речення, об'єднують різнорідні у формально-синтаксичному плані явища: однорідні члени речення, відокремлені другорядні члени речення, вставні і вставлені конструкції, звертання. Ці структури є перехідними між простими і складними реченнями.

У простих ускладнених реченнях учені розрізняють два основні типи синтаксичних зв'язків – додатковий предикативний зв'язок, або напівпредикативний, і внутрішньорядний синтаксичний зв'язок. Своєю чергою напівпредикативність репрезентована двома видами – прямою і непрямою напівпредикативністю. Прямий напівпредикативний зв'язок може бути реалізований як власне напівпредикативність чи як додаткова дієслівна предикативність. Власне напівпредикативність – це синтаксичний зв'язок між відокремленим членом речення, вираженим дієприкметником (дієприкметниковим зворотом) чи прикметником (прикметниковим зворотом), та пояснюваним ним субстантивним членом речення: *В моїй Україні сьогодні війна, **Небачена людством донині*** (Людмила Федорова. Моя Україна). Додаткову дієслівну предикативність визначають у реченнях із відокремленими членами, вираженими дієприслівниками і дієприслівниковими зворотами: *Спочиває Весела, **натрудившись, нагаласувавшись за день, розметавши натовпи своїх сірих, канючливих клопотів*** (О. Гончар). Непряма напівпредикативність буває згорнутою (властива реченням із відокремленими додатками) та прихованою (у реченнях, де ускладнювач передбачає присудок, спільний з основним реченням): *А я не знаю нічого ніжного, **окрім берези*** (Леся Українка) – згорнута; *Степан згадував, **хоча й не часто, рідне село*** (В. Підмогильний) – прихована.

Внутрішньорядний синтаксичний зв'язок притаманний однорідним членам речення.

Про речення з одним головним членом в українському мовознавстві вперше пишуть у «Граматичі руської мови» С. Смаль-Стоцький і Ф. Гартнер та

вводять поняття «безпідметові» речення – речення без виразу особи, що до неї мав би належати присудок. Одночасно вчені наголошували на обов'язковості присудка в будь-якому реченні, адже, на їхню думку, цілковите речення без присудка не може обійтися, а підмета лише деякі речення не мають [39, с. 107].

Розвиток учення про такі речення знаходимо у В.Сімовича, який поглиблює розуміння розгляданих односкладних речень – це конструкції, що вживаються при явищах природи, коли діячем є якась немов тайна сила; неособові вискази, немає чіткої особи; інфінітивні конструкції [37, с. 370-371].

У 20-х – 40-х рр. ХХ ст. односкладні речення стають окремим об'єктом досліджень українських мовознавців М. Грунського, М. Сулими, О. Курило, С. Смеречинського та інших. У полі зору названих мовознавців опиняються речення із предикативним компонентом на *-но*, *-то*. О. Синявський додає до односкладних і безприсудкові речення, виокремлюючи безпідметові, з відносною безпідметовістю (неозначено-особові, узагальнено-особові) та безприсудкові (номінативні) речення [36].

У «Підвищеному курсі української мови» за редакцією Л. Булаховського йдеться про безпідметові (безособові) речення та еквіваленти речень – називні речення, однак згодом він у «Курсі сучасної української літературної мови» 1951 року встановлює такі назви односкладних речень: безособові (разом з інфінітивними), відносно-безособові, узагальнено-особові, неозначено-особові, називні [2, с. 481-487].

Становлення традиційного вчення про односкладне речення відбувається в 50-х – 90-х роках ХХ ст. За цей час створено типологію односкладних речень – виокремлено означено-особові, неозначено-особові, узагальнено-особові, безособові номінативні та вокативні односкладні речення, визначено їхні ознаки, засоби вираження головного члена.

Проте вже в 90-их роках ХХ ст. традиційне вчення про односкладні речення переглядають. І. Вихованець обґрунтовує зарахування означено-особових, неозначено-особових та узагальнено-особових речень до двоскладних із нульовим підметом. Серед односкладних речень він

виокремлює дієслівні безособові, прислівникові безособові, іменні номінативні, вокативні та генітивні [3]. Зауважимо, що ця класифікація натеper співіснує із традиційною.

У своїй роботі ми будемо використовувати традиційну класифікацію односкладних речень.

Односкладні прості речення мають тільки один головний член, не диференційований на підмет і присудок [3, с. 55]. Так само, як і двоскладні, вони можуть бути поширеними й непоширеними, ускладненими й неускладненими.

Нечленовані прості речення, або слова-речення, – це оформлені як речення повнозначні слова, слова-морфеми чи нерозкладна єдність службових елементів, які є виразником думки та співвіднесені із, яке є логічною основою будь-якого речення. За лексико-граматичним вираженням виокремлюють три основні типи названих речень – вигуки-речення, звуконаслідувальні слова-речення, частки-речення [12, с. 732].

1.2. Семантико-синтаксичні характеристики простих речень у сучасній українській мові

Семантико-синтаксична організація речення істотно відрізняється від його формально-синтаксичної організації. Вона стосується відображення предметів і явищ позамовного світу та їх стосунків [3, с. 58]. Речення є знаком події, ситуації [3, с. 117]. Семантико-синтаксична структура простого речення – абстрактне мовне значення речення, спосіб репрезентації дійсності в мисленні та мові [3, с. 116]. Просте семантично елементарне речення позначає одну ситуацію, одну подію. Його семантико-синтаксична структура формується одним предикатом і зумовленими його валентністю іменниковими членами речення [3, с. 57]. Прості семантично ускладнені речення вказують не на одну, а на дві або більше ситуацій [3, с. 58].

А. П. Загнітко вважає, що речення в семантичному синтаксисі потрібно розглядати через його відношення до пропозиції [19, с. 212]. Пропозиція являє собою ту чи ту зображувану ситуацію, що існує в просторі поза чітко визначеним часом, тобто мисленнєвий образ ситуації. Саме пропозицію й визначають як елементарний зміст речення. Опорну частину, на якій базується пропозиція, становить предикатний знак. Головним виявом предикатних знаків в українській мові є дієслова [19, с. 72]. Учений трактує пропозицію як “модель названого реченням “стану речей”, як “об’єктивний зміст речення, який зберігає своє значення в будь-яких умовах, незалежно від супровідних елементів суб’єктивного смислу і від того зображення, яке надає йому та або інша формальна будова речення” [19, с. 212].

К. Ф. Шульжук визначає пропозицію як зображувану в реченні подію, ситуацію, обставину, як об’єктивний зміст речення. Будову пропозиції, на думку лінгвіста, визначає предикат, який і демонструє характер обставин, зображених у реченні, та відповідні місця для предметів – актантів (активних учасників ситуації), що супроводжують предикат, та аргументів [44, с. 185].

За висловленням І. Р. Вихованця, пропозиція являє собою семантичний інваріант, спільний для всіх членів парадигми речення і похідних від речення конструкцій (словосполучень, зворотів тощо). Структуру пропозиції визначає предикат, який вказує на характер ситуації (позначає дію, процес, стан або якість предмета) і на відповідні місця для предметів — учасників ситуації (актантів, аргументів), зумовлює їх кількість і семантичні функції (ролі) [3, с. 121-122]. Семантично елементарними простими реченнями називаються речення, які складаються тільки з одного предиката й зумовлених його семантико-синтаксичною валентністю іменникових синтаксем. Такі речення позначають одну ситуацію [3, с. 125]. У формуванні семантично елементарних простих речень беруть участь три типи предикатних слів, що, виражаючи ознаку (дію, процес, стан, якість), стоять у позиції присудка двоскладного речення або головного члена односкладних речень: дієслова, прикметники, прислівники. Найуживанішими є дієслівні предикати [3, с. 126]. Опираючись на

семантику предиката, учений виокремлює такі класи семантично елементарних речень:

1) з предикатами зі значенням дії, які “позначають діяльність, що породжується діячем і ним активно й безпосередньо стимулюється” [3, с. 250]: *Наш дім, нашу пристань, наш рай московська орда **потоптала*** (Наталка Поклад. Наш дім, нашу пристань, наш рай...); *Своїх дітей **навчила ти вбивати Дітей чужих...*** (Лариса Юсковець-Серікова. Хто ти?); ***Хай Мати Божя нас усіх пригорне*** (Вікторія Ковтун. Ранок починається не з кави...); ***Йде до нас весна!*** (Максим Коровниченко. Скоро вже городи...); ***І ми зруйнуємо стіну... Оту, кремлівську...*** (Богдан Томенчук. Скажіть...);

2) з предикатами зі значенням процесу, які “вказують на динамічну ситуацію, що не передбачає активного виконавця, а стосується суб'єкта процесів, які ним не породжуються й активно та безпосередньо не стимулюються. Процесуальна семантика відображає ситуацію, пов'язану із змінами станів або інших ознак предмета” [Вихованець 1993, с. 251]: ***Нехай бур'ян в чужих краях цвіте*** (Максим Коровниченко. Скоро вже городи...); ***Усе погане щезне хай до тла*** (Вікторія Ковтун. Ранок починається не з кави...); ***Земля наша вічна й така молода В могилі вам вашій присниться...*** (Богдан Томенчук. Ми знаєм, що нині стоїть на кону); ***Наступає висока мить*** (Богдан Томенчук. Наступає висока мить); ***І стояв двадцять перший вік, І впивався дощем по краплі*** (Богдан Томенчук. На ліси, що ішли із прощ...);

3) з предикатами зі значенням стану, які “вказують на стани, що реалізуються у тому відрізкові часу, з яким вони співвідносяться, отже, такі стани вказують на тимчасову характеристику предмета. Певний стан як властивість якогось предмета, являючи собою змінну величину, передбачає, що цей предмет може перебувати і в інших станах. Тому стан не є абсолютною, характерною ознакою предмета, яка відбиває його внутрішню сутність, а чимсь плінним, непостійним. Він охоплює відповідний відрізок на часовій осі. Специфіку предикатів стану становить їх сполучуваність із суб'єктною

синтаксею, що виражає значення неактивності, пасивності” [3, с. 253]: *Відплата вже близько* (Віталій Міхалевський. Доброго вечора!);

4) з предикатами зі значенням якості. “Предикати якості відрізняються від предикатів дії, процесу і стану тим, що позначають постійну, внутрішню, у певному розумінні невід’ємну щодо предмета ознаку. Вони стосуються параметрів відносної незмінності, стабільності, постійності, внутрішньої належності предметів” [3, с. 254-255]: *Боже, котрий то гріх?* (Богдан Томенчук. Боже, тебе пригорнемо...); *Ну, а городи – то для нас святе!* (Максим Коровниченко. Скоро вже городи...);

5) із локативними предикатами: *Хлопець був у кімнаті; Діти опинилися біля озера;*

6) із предикатами кількості: *Вона у нас одна така, єдина!* (Юлія Дмитренко-Деспоташвілі. Христос воскрес!); *По силі духу ти одна така єдина* (Олена Горголь-Ігнат’єва).

Висновки до розділу 1

Наявність багатьох підходів до вивчення речень загалом та простих речень зокрема свідчить про те, що речення являє собою синтаксичну одиницю, яку можна вивчати з різних боків.

Організувальним центром простого речення постають його головні члени: у простому двоскладному реченні – підмет і присудок, поєднані між собою предикативним зв’язком, у простому односкладному – головний член односкладного речення. Крім головних членів, до структури речення можуть увіходити другорядні члени, що поєднані з головними членами або між собою підрядним синтаксичним зв’язком та модифікують структуру речення. У загальному розумінні просте речення – це конструкція, що складається з одного або кількох поєднаних між собою синтаксичним зв’язком слів, які виражають відносно закінчену думку.

Конструкція, яка містить тільки головні члени, є мінімальним простим реченням. Мінімальні прості речення репрезентовані двома типами – двоскладні прості речення й односкладні прості речення. Останні своєю чергою, залежно від морфологічного вираження головного члена, поділяють на означено-особові, неозначено-особові, узагальнено-особові, безособові, інфінітивні та номінативні. Структури, у складі яких наявні другорядні члени речення, у науковій і навчальній літературі покваліфіковано як поширені прості речення. У структурі поширених простих речень, крім головних членів, можуть бути додатки, означення, прикладки та різні обставини.

Як двоскладні, так і односкладні речення бувають повними й неповними. Неповноту речень визначають за відсутності певних їхніх компонентів, визначених структурною моделлю. Залежно від причини такої відсутності виокремлюють еліптичні, контекстуальні та ситуативні неповні речення.

Просте речення поділяють також на неускладнені та ускладнені. Формально ускладнені прості речення – це конструкції, які мають у своєму складі однорідні, відокремлені, відокремлено-уточнювальні члени речення, вставні, вставлені конструкції, звертання. Наявність хоч би одного з них ускладнює структуру простого речення. Неускладнені речення жодного із названих компонентів не мають.

РОЗДІЛ 2

ТИПИ ПРОСТИХ РЕЧЕНЬ ТА ЇХНЯ ФОРМАЛЬНО-ГРАМАТИЧНА СТРУКТУРА В ПОЕЗІЇ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ 2022 РОКУ

2.1. Прості двоскладні неускладнені речення

Як було вже зазначено в першому розділі, прості двоскладні речення бувають мінімальної структури, поширені й ускладнені.

2.1.1. Конструкції мінімальної структури

Означені речення постають нечастотними в поезії російсько-української війни 2022 року, але вони мають великий емоційний заряд впевненості в перемозі й загибелі ворогів, тому переважно є окличними. Часто до їхньої структури входить займенниковий підмет на позначення суб'єкта дії та простий дієслівний присудок на позначення предиката дії. Підмет, що позначає збірного ворога, виражений субстантивованими означальними і вказівними займенниками (*усі, той*), на позначення держави-агресорки поети використовують особовий займенник *ти*: *Поляжете усі!* (Валентина Матвіїв. Ввійшла орда...); *А той лютує!* (Людмила Добровольська. Ми переможемо!); *Ти відречешся...* (Лариса Юсковець-Серікова. Хто ти?). Присудок у цих реченнях ужитий у формі майбутнього або теперішнього часу.

Для позначення українського народу, який бореться за свою землю і свободу, автори частіше використовують у ролі підмета особові займенники у формі першої особи однини чи множини: *Я живу!!!* (Олена Горголь-Ігнат'єва. Украдена весна); *Ми переможемо!* (Людмила Добровольська. Ми переможемо!). Присудки в цих реченнях так само вжиті у формі теперішнього чи майбутнього часу. Зрідка трапляються присудки у формі бажального способу: *Я хотіла б...* (Валентина Матвіїв. Я хотіла б...).

Майже з такою самою частотою вживані й речення з підметами-іменниками різної семантики. У таких реченнях дієслівні присудки вжиті у різних формах: *Не стліють моці...* (Богдан Томенчук. Скажіть...); *І буде мир...* (Олена Горголь-Ігнат'єва. Украдена весна) – у формі майбутнього часу; *Мовчить будинок* (Наталя Карпенко. Мовчить будинок) – у формі теперішнього часу; *Завмерли кроки* (Наталя Карпенко. Мовчить будинок) – у формі минулого часу; *Хай буде світло!* (Людмила Добровольська. Ми переможемо!) – у формі наказового способу.

Зрідка в мінімальних простих двоскладних реченнях трапляються прості присудки, ускладнені модальними частками, які надають реченню ще більшої впевненості: *Я все ж виживу* (Тетяна Строкач. Хіба можна таке пробачити?).

Мінімальні прості двоскладні речення зі складеними іменними присудками поети використовують рідше. Підмети в таких реченнях теж переважно займенникові. Спостерігаємо ту саму тенденцію – на позначення ворогів вживані підмети-займенники другої особи однини, а на позначення українців – займенники першої особи множини: *Ти не брат!* (Алла Бійчук. Дев'ятий день); *Ми з України!* (Віталій Міхалевський. Доброго вечора!); *Ми – Україна!* (Віталій Міхалевський. Доброго вечора!). Іменникові підмети поети використовують рідше: *Весна знекровлена* (Юлія Базя. Ранок 24-го...). Присудок уживаний у формі теперішнього часу, дієслово-зв'язка зазвичай нульова. Тільки спорадично трапляються речення з матеріально вираженою зв'язкою: *Ми є Маріуполь!* (Віталій Міхалевський. Доброго вечора!).

Мінімальні прості двоскладні речення, у яких поєднано інфінітивний підмет та інфінітивний присудок, поети вживають в поодиноких випадках: *Мстити як оцчасливити* (Богдан Томенчук. Боже, тебе пригорнемо...). Такі речення мають узагальнювальну семантику.

2.1.2. Прості двоскладні поширені речення

Порівняно з мінімальними прості поширені двоскладні речення вживані набагато ширше. Крім підмета й присудка, у їхній структурі наявні другорядні члени речення, яких може бути від одного до восьми. Відповідно виокремлюємо кілька структурних моделей розгляданих речень: трикомпонентні, чотирикомпонентні, п'ятикомпонентні, шестикомпонентні й семикомпонентні структури.

У *трикомпонентних структурах* наявний лише один другорядний член. У поезії війни 2022 року ми виявили трикомпонентні структури, у яких таким другорядним членом постає:

1) прямий додаток, виражений займенником або займенниковим поєднанням : *Що ж ви нарobili?* (Тетяна Аколiшнова. Боже, збережи Україну!); *Ти втратиш все...* (Лариса Юсковець-Серiкова. Хто ти?); *Хай Мати Божа нас усiх пригорне* (Вiкторiя Ковтун. Ранок починається не з кави...). Значно рiдше такий додаток виражений iменником: *Я кидаю ножа* (Олексiй Розумов. Не питайте мене...);

2) непрямий додаток, виражений займенником або iменником: *Йде до нас весна!* (Максим Коровниченко. Скоро вже городи...); *А винна в цьому – ти...* (Лариса Юсковець-Серiкова. Хто ти?); *На попелi виросте колос* (Людмила Федорова. Моя Україна);

3) придiєслiвне означення, виражене прислiвником, синтаксично нерозкладним словосполученням: *Усе погане щезне хай дотла* (Вiкторiя Ковтун. Ранок починається не з кави...); *Крiзь тисячi рокiв лунає пiсня* (Руслана Лоцман. Стара сорочка);

4) присубстантивне узгоджене означення, виражене займенником: *Такi й твої сини!* (Лариса Юсковець-Серiкова. Хто ти?); *Це наша Земля!* (Вiра Юрчишин. Це наша Земля!);

5) обставина мiсця, виражена займенниковим прислiвником або власне-прислiвником: *Не дiнеться нiкуди iнстаграм* (Максим Коровниченко. Скоро вже городи...); *Я хочу додому...* (Марко Терен. Що з нами збудеться...);

6) обставина часу, виражена прислiвником: *Та дорослою зразу стала я...* (Тетяна Строкач. Хiба можна таке пробачити?).

Чотирикомпонентнi структури мiстять два другоряднi члени речення. В проаналiзованому фактичному матерiалi ми виявили такi поєднання другорядних членiв в одному реченнi:

1) непрямий додаток, виражений iменником, iз узгодженим означенням до нього: *Падають зорi на наші мiста* (Володимир Аренев. Колискова); *А колисковi ти якi спiвала?* (Лариса Юсковець-Серiкова. Хто ти?); *Хлопцi належать до великої нацiї* (Володимир Аренев. Колискова);

2) прямий додаток, виражений іменником, із узгодженим означенням до нього: *Ви будете нести найвищу ціну!* (Леся Семенюк. Буча); *Ворог нищить усю країну...* (Тетяна Строкач. Хіба можна таке пробачити?);

3) обставина місця, виражена прийменниково-відмінковою формою іменника, з означенням до неї: *Нехай бур'ян в чужих краях цвіте* (Максим Коровниченко. Скоро вже городи...);

4) неузгоджене означення до присудка, виражене іменником, із узгодженим означенням до нього, вираженим прикметником: *Потомки ви "вєлікава" народа?!* (Валентина Матвіїв. Ввійшла орда...);

5) прямий додаток, виражений іменником або займенником, та придієслівне означення, виражене прислівником: *Хай хтось пакує швидко бутерброди* (Максим Коровниченко. Скоро вже городи...); *І ти його залишиш залюбки?* (Максим Коровниченко. Скоро вже городи...);

6) узгоджене означення до підмета, виражене прикметником, та обставина місця, виражена прийменниково-відмінковою формою іменника або особового займенника: *Вітер сліпий жебракує поміж містами* (Марко Терен. Що з нами збудеться...); *Лине пісня над ними сумна-невесела* (Тетяна Аколішнова. Боже, збережи Україну!);

7) узгоджене означення до підмета, виражене прикметником, та придієслівне означення до присудка, виражене іменником: *Засяє сонцем Вишгородський край* (Олена Горголь-Ігнат'єва. Украдена весна);

8) узгоджене означення до присудка, виражене прикметником, та обставина часу, виражена прислівником: *Я ж маленька іще дитина...* (Тетяна Строкач. Хіба можна таке пробачити?);

9) непрямий додаток, виражений займенником, та обставина часу, виражена прислівником: *Вони й тепер тобі не треба...* (Лариса Юсковець-Серікова. Хто ти?);

10) прямий додаток, виражений іменником, займенником, синтаксично неподільним словосполученням, інфінітивом та обставина часу, виражена прислівником, займенниковим словом, синтаксично неподільним

словосполученням: *Ще один епілог Напивається крові...* (Богдан Томенчук. *Всі натільні хрести...*); *І рахує вдова Уже сорок по сорок...* (Богдан Томенчук. *Всі натільні хрести...*); *Я ніколи не прощу Росію* (Олександр Ірванець. *З міста, що ракетами розтрошене...*); *Я більше не хочу вбивати* (Олексій Розумов. *Не питайте мене...*); *Я ж одягну її у час воєнний* (Руслана Лоцман. *Стара сорочка*); *Доки Небо буде сльози лити?* (Алла Бійчук. *Дев'ятий день*);

11) узгоджене означення до підмета, виражене прикметником, та обставина часу, виражена прислівником: *Знову хижий літак горить!* (Наталія Бугай. «Білим янголом» називаю...);

12) узгоджене означення до підмета, виражене прикметником, та прямий додаток: *Його тортури дикі не зламали* (Олена Горголь-Ігнат'єва. *Украдена весна*);

13) два узгоджені присубстантивні означення, одне з них виражене займенником, поширює підмет, друге виражене діеприкметником, поширює іменну частину складеного іменного присудка: *Моя Україна – подолана ніч* (Людмила Федорова. *Моя Україна*);

14) два узгоджені присубстантивні означення до підмета, одне з них виражене займенником, друге – прикметником *Хай згине твоє військо сатанинське* (Тетяна Семенченко. *Наш дух міцний*);

15) придієслівне означення, виражене прислівником, та непрямий додаток, виражений прийменниково-відмінковою формою іменника, до присудка: *Щиро молимося ми за тебе* (Наталія Бугай. «Білим янголом» називаю...);

16) придієслівне означення, виражене іменником, та обставина місця, виражена прийменниково-відмінковою формою іменника: *Вломились «визволителі» злодюгами у дім* (Наталя Карпенко. *Війна...*);

17) дві обставини – часу, виражена прислівником, та мети, виражена прийменниково-відмінковою формою іменника: *За Вкраїну ти знову бивсь!* (Наталія Бугай. «Білим янголом» називаю...).

П'ятикомпонентні структури у поетичних творах, написаних під час

повномасштабного вторгнення Росії в Україну, трапляються значно рідше від попередніх двох моделей. У них зафіксовано такі поєднання другорядних членів:

1) придієслівне означення, виражене іменником, з узгодженим означенням до нього, вираженим прикметниками, та обставина місця, виражена прийменниково-відмінковою формою іменника: *І кривавими слізьми вода в ріки лине...* (Тетяна Аколішнова. Боже, збережи Україну!);

2) прямий додаток, виражений іменником, з узгодженим означенням до нього, вираженим займенником, та обставина причини, виражена прийменниково-відмінковою формою займенника: *За що цю жорстокість принесли кати?* (Леся Семенюк. Буча);

3) прямий додаток, виражений інфінітивом, з прямим додатком, вираженим займенником, та непрямим додатком, вираженим прийменниково-відмінковою формою іменника: *Ви хочете з землі нас постирати?!* (Валентина Матвіїв. Ввійшла орда...);

4) обставина місця, виражена прийменниково-відмінковою формою іменника, з узгодженим означенням до неї, вираженим займенником, та означення до прислівника-присудка, виражене прислівником: *В моєму ж серці все напрочуд тихо...* (Валентина Матвіїв. Весь світ завмер...);

5) обставина місця, виражена прийменниково-відмінковою формою іменника, з двома узгодженими означеннями до неї, одне з яких виражене займенником, друге – прикметником: *І вишні зацвітуть У рідному моєму краї* (Олена Горголь-Ігнатська. Украдена весна);

6) непрямий додаток, виражений займенником, обставина часу, виражена прислівником, та обставина місця, виражена семантично нерозкладним словосполученням: *Ми ще відсалютуєм їм На Красній площі...* (Богдан Томенчук. Скажіть...);

7) прямий додаток, виражений іменником, з узгодженим означенням до нього та прикладкою: *Я витримав оцих потвор-мутантів* (Олена Горголь-Ігнатська. Украдена весна);

8) прями́й додаток, виражений іменником, непрями́й додаток, виражений прийменниково-відмінковою формою, обставина причини: *До рук чому узав ти автомат?* (Тетяна Семенченко. Наш дух міцний).

Шестикомпонентні конструкції трапляються в поетичних рядках про російсько-українську війну 2022 року досить рідко. В опрацьованому нами фактичному матеріалові нам трапилося кілька таких речень. У їхній структурі, крім головних членів, є:

1) обставина часу, виражена прийменниково-відмінковою формою іменника, з неузгодженим означенням до неї, вираженим іменником, поширеним узгодженим означенням, вираженим прикметником та прями́й додаток, виражений іменником: *Після гармидерів п'яних весіль Мами народжують м'ясо...* (Богдан Томенчук. Чуєте стогін своїх породіль...);

2) обставина часу, виражена прийменниково-відмінковою формою іменника, непрями́й додаток, виражений іменником, з двома узгодженими означеннями до нього, вираженими прикметниками: *І на світанку вмиється Земля Ранковою холодною росою* (Олена Горголь-Ігнатська. Украдена весна).

Рідковживаними в аналізованих поетичних текстах постають і **семикомпонентні структури**. У їхньому складі виявлено такі другорядні члени:

1) поширене означення до підмета, у складі якого маємо узгоджене означення, виражене прикметником, неузгоджене означення, виражене іменником, і узгоджене означення, виражене прикметником, та прями́й додаток, виражений іменником, з неузгодженим означенням до нього, вираженим прийменниково-відмінковою формою займенника: *Наших дзвонів соборна мідь Буде тризну по ній дзвонити...* (Богдан Томенчук. Наступає висока мить);

2) непрями́й додаток, виражений інфінітивом, два прями́ додатки (один – до присудка, другий – до непрямого додатка-інфінітива), виражені іменниками, узгоджені означення до кожного з прямих додатків, виражені прикметниками:

Своїх дітей навчила ти вбивати Дітей чужих... (Лариса Юсковець-Серікова. Хто ти?).

Так само рідко поети використовують *восьмикомпонентні структури*. Нам трапилося всього одне таке речення. У ньому є непрямий додаток з двома узгодженими означеннями до нього, прямий додаток, обставина місця та придієслівне означення: *Тавровані ординським тим мечем Піднімуть хвилю в морі стоголоссям* (Олена Горголь-Ігнат'єва. Украдена весна).

2.2. Прості односкладні неускладнені речення

Прості односкладні неускладнені речення репрезентовані в поезії українсько-російської війни 2022 року значно вужче, ніж двоскладні. В обстеженому фактичному матеріалі ми виявили означено-особові, неозначено-особові, безособові, інфінітивні та номінативні односкладні речення. Узагальнено-особових односкладних речень у текстах поезій російсько-української війни 2022 року, обстежених нами, не трапилося.

2.2.1. Означено-особові односкладні речення

Означено-особові односкладні речення – це конструкції, головний член яких виражений дієсловом дійсного способу 1 чи 2 особи однини та множини теперішнього й майбутнього часу, а також дієсловом наказового способу так само 1 чи 2 особи однини та множини і вказує на означувану особу, що виконує дію. У обстеженому матеріалі з поезії великої війни 2022 року зафіксовано такі речення з головним членом, вираженим:

1) дієсловом 1 особи однини теперішнього часу: *Білим Янголом називаю* (Наталія Бугай. «Білим янголом» називаю...);

2) дієсловом 1 особи множини майбутнього часу: *Ще поживем. Відборем. Відвоюєм.* (Валентина Матвіїв. Весь світ завмер); *Дамо вогню усім!* (Наталія Карпенко. Війна...);

3) дієсловом 1 особи множини теперішнього часу: *Підтримку маєм Божого плеча* (Тетяна Семенченко. Наш дух міцний).

4) дієсловом 1 особи множини наказового способу: *Несімо енергетику народу* (Руслана Лоцман. Стара сорочка);
Цінуймо її історичну вроду (Руслана Лоцман. Стара сорочка);

5) дієсловом 2 особи однини наказового способу: *Поверни тій російській матері здорового сина* (Олексій Розумов. Не питайте мене...);
Покайся перед Авелем, покайся! (Тетяна Семенченко. Наш дух міцний);

6) дієсловом 2 особи множини наказового способу: *Схаменіться, схаменіться!* (Тетяна Аколішнова. Боже, збережи Україну!).

Зазначимо, що речення з формами першої особи передають дії українців, а форми майбутнього часу виражають упевненість українського народу в перемозі над ворогом. У реченнях із формами 2 особи множини наказового способу передано побажання, застереження українців, спрямовані до ворогів.

2.2.2. Неозначено-особові односкладні речення

Неозначено-особові односкладні речення являють собою конструкції, головний член яких виражений дієсловом у формі 3-ї особи множини теперішнього часу або у формі множини минулого часу й умовного способу. Хоча виконавець дії не називається, мовна традиція передбачає, що ним може бути лише людина. Особливість цих речень полягає в тому, що основна увага зосереджена на факті, події, а не на особі; виконувач дії перебуває на задньому плані, адже важливою є лише дія. Саме неозначеність суб'єкта є особливістю цього типу речень.

Неозначено-особові речення трапляються в текстах досліджуваних поезій досить рідко: *Потроцили вицент міста рідні й села...* (Тетяна Аколішнова. Боже, збережи Україну!).

2.2.3. Безособові й інфінітивні односкладні речення

Безособові односкладні речення – це структури, головний член яких називає дію чи стан, не залежні від активного діяча. Предикативний центр у них виражений єдиним головним членом, лексико-семантична специфіка якого не передбачає підмета як виразника суб'єкта дії чи стану. Найчастіше позначають стан природи або людини, який сприймаємо поза виконавцем. Безособові дієслова характеризується граматичною категорією особи, оскільки вони також виражають дію в її ставленні до діяча. Але якщо особові дієслова вказують на наявність діяча, то безособові — на його відсутність. Безособові речення не можуть бути спонукальними, а лише розповідного типу.

Автори книжки “Синтаксис української мови: Проблемні питання” серед безособових речень виділяють конструкції дієслівного і прислівниково-іменного типів [Слинько].

В обстежених поезіях періоду великої війни 2022 року нам трапилися:

1) односкладні безособові речення дієслівного типу, у яких простий головний член, виражений дієсловом у формі 3 особи однини, а в минулому часі – у формі середнього роду однини: *Так склалося з нами наразі* (Аліна Войтенко. А скоро Великдень...); *Так хочеться літа зі смаком Любові...* (Катерина Рабчун- Мосійчук. Так хочеться літа із запахом Миру...);

2) односкладні безособові речення прислівниково-іменного типу, у яких складений головний член виражений формою на *-но, -то*: *Спророчено їй зло перемогти!* (Юлія Дмитренко-Деспоташвілі. Христос воскрес!);

3) односкладні безособові речення прислівниково-іменного типу, складений головний член яких виражений модальним прислівником *треба, можна*. у поєднанні з інфінітивом: *Працурів могили Убрать весною треба на "гробки"* (Максим Коровниченко. Скоро вже городи...); *Хіба можна таке пробачити?* (Тетяна Строкач. Хіба можна таке пробачити?).

Односкладні інфінітивні речення – це конструкції, головний член яких виражений синтаксично незалежним інфінітивом. Семантичною специфікою інфінітивних речень є позначення ними потенційної дії, тобто дії, якому призначено здійснитися, що бажано або небажано, можливо або неможливо,

необхідно, доцільно або недоцільно та інші. Інфінітивні речення у системі односкладних конструкцій становлять дещо однотипні структури, що виражають широке коло модальних значень.

В обстежених текстах поезій російсько-української війни 2022 року односкладні інфінітивні речення трапляються дуже рідко: *Куди тікати?* (Максим Коровниченко. Скоро вже городи...).

2.2.4. Односкладні номінативні речення

Означені односкладні речення вирізняються серед інших способом вираження головного члена. Це речення, головний член яких виражений формою називного відмінка іменника. Від інших типів односкладних речень називні речення відрізняються тим, що в них нема й не може бути дієслова. У зв'язку з цим у них не виражаються такі категорії як модальність і час. Але буття предметів, позначених номінативом, як правило, відноситься мовцем до теперішнього часу. Номінативні речення можуть бути поширені і непоширені.

Так само, як і інфінітивні, номінативні односкладні речення в обстежених текстах поезій трапляються дуже рідко: *Війна!* (Наталя Карпенко. Війна...); *Війна* (Наталя Карпенко. Війна...).

2.2.5. Прості неповні та незакінчені речення

Неповні речення являють собою конструкції, у яких пропущено один чи кілька членів речення, які мають бути в його структурі. Неповні речення утворюють за тими самими моделями, що й повні, лише тому можна визначити відсутні в їхній структурі компоненти. Вони зрозумілі читачеві чи слухачеві тільки тому, що відповідні думки можна передати граматично повною формою. Відповідно, як і повні речення, вони репрезентовані двоскладними й односкладними структурами. Пропущені в них члени (член) речення легко відновити, зважаючи на структуру відповідного синонімічного повного речення.

Залежно від причин пропуску виокремлюють три типи неповних речень:

1) еліптичні, у яких пропущено присудок, його ми домислюємо, опираючись на власний життєвий досвід. Еліптичні речення мають специфічну ознаку: вони семантично повні, а структурно – неповні. Неназваний член не можна визначити з контексту чи ситуації мовлення, він зумовлений структурою та семантикою самого речення.

2) контекстуальні, у яких пропуск головного чи другорядного члена речення зумовлений наявністю його в попередньому контексті;

3) ситуативні, пропущені члени речення відновлюємо із ситуації мовлення.

Аналіз поетичних творів російсько-української війни 2022 року свідчить про вживання в них лише еліптичних та контекстуальних неповних речень, причому приблизно однаковою мірою.

Еліптичні неповні речення представлені в аналізованому матеріалі як односкладними, так і двоскладними конструкціями з певною перевагою двоскладних. Крім того, і ті, й ті можуть бути неускладненими й ускладненими:

1) односкладні неускладнені: *Всім доброго вечора!* (Віталій Міхалевський. Доброго вечора!);

2) односкладні, ускладнені однорідними членами: *От би хлібчика хоч окрайчика, І водички, та ще цукерку...* (Тетяна Строкач. Хіба можна таке пробачити?);

3) двоскладні неускладнені: *Скоро вже городи!* (Максим Коровниченко. Скоро вже городи...); *Для чого прострілені груди?* (Аліна Войтенко. А скоро Великдень...); *Навіть якщо завтра – кінець світу* (Людмила Муріна. А ти сій квіти...);

4) двоскладні, ускладнені однорідними членами, звертаннями: *За нами – правда і предвічний Бог!* (Валентина Матвіїв. Весь світ завмер); *У підвалі живі та мертві...* (Тетяна Строкач. Хіба можна таке пробачити?); *З якого ви, хлопці, сплаву?* (Сергій Рубан. Герої із Азовсталі);

Контекстуальні неповні речення репрезентовані лише двоскладними конструкціями як неускладненими, так і ускладненими. У них найчастіше буває пропущений підмет, зрідка присудок або обидва головні члени:

1) підмет: *Поляжете усі!* (Валентина Матвіїв. Ввійшла орда...); *Їм у голову втілює казки про нацистів, З народу власного скроїв неофашистів!* (Тетяна Аколішнова. Боже, збережи Україну!); *Я все ж виживу. Постараюся. Сонця промінь ясний побачу. Закарбую навечно в пам'яті І ніколи вас не пробачу!!!* (Тетяна Строкач. Хіба можна таке пробачити?); *Сади садок* (Людмила Муріна. А ти сій квіти...); *Хай виростає до зірок* (Людмила Муріна. А ти сій квіти...); *Служи землі* (Людмила Муріна. А ти сій квіти...); *Цінуй, люби, лелій* (Людмила Муріна. А ти сій квіти...); *Сій хліб і квіти – всупереч напастям* (Людмила Муріна. А ти сій квіти...); *А Вишгород, наш славний волонтер! І день, і ніч збирає поміч всім нужденним* (Олена Горголь-Ігнатєва. Украдена весна); *Ти не брат! Ніколи ним не станеш! І в капкан свій підлий не заманиш!* (Алла Бійчук. Дев'ятий день); *До рук чому узяв ти автомат? Навіщо мирний люд життя лишаєш?* (Тетяна Семенченко. Наш дух міцний);

2) присудок: *Поляжете усі! Всі до одного В землі свободолюбних трударів!* (Валентина Матвіїв. Ввійшла орда...);

3) головний член односкладного речення та додаток: *Бо ж чи може брат іти на брата, Та чи гоже тебе братом звати? Швидше – нелюдом, фашистом, сатаною, Супостатом, чорною чумою!* (Алла Бійчук. Дев'ятий день);

4) обидва головні члени: *З якого ви, хлопці, сплаву? З якої міцної породи?* (Сергій Рубан. Герої із Азовсталі). *Знай: за гріх цей будеш ти платити! За сирени і безсонні ночі, За налиті страхом діток очі. За всі вирви, вибухи, завали, За життя, заховане в підвали* (Алла Бійчук. Дев'ятий день).

В аналізованих поетичних творах, крім неповних, трапляються також **незакінчені речення**. Незакінчені конструкції являють собою раптово обірвані, не договорені мовцем речення. Зазвичай це початкові фрагменти речень: *А поки що...* (Валентина Матвіїв. Весь світ завмер); *В нас зима ще...* (Юлія Базя. Ранок

24-го...); *У нас ранок 24-го...* (Юлія Базя. Ранок 24-го...); *А ти сій квіти...* (Людмила Муріна. А ти сій квіти...); *Багато сій...* (Людмила Муріна. А ти сій квіти...); *Зламавши війни канони, Тримали що було сили...* (Сергій Рубан. Герої із Азовсталі); *І буде мир...* (Олена Горголь-Ігнат'єва. Украдена весна); *Український солдат наймужнішого війська в Європі...* (Світлана Гуцуляк-Федорович. Український солдат); *Йшов дев'ятий день війни...* (Алла Біччук. Дев'ятий день); *День десятий... Ось уже й світанок...* (Алла Біччук. Дев'ятий день). Такі речення спонукають читача до роздумів, примушують його міркувати, домислювати своє завершення речення.

2.3. Прості ускладнені речення

Як було вже зазначено в першому розділі, ускладнюють речення однорідні, відокремлені члени речення, вставні і вставлені конструкції, звертання. Ускладненими можуть бути двоскладні й односкладні речення.

2.3.1. Речення з однорідними членами

Речення з однорідними членами у поетичних творах російсько-української війни 2022 року постають найуживанішими з-поміж усіх ускладнених, серед них виокремлюємо конструкції:

1) з однорідними підметами: *Навіть старі й малі Готові танки голіруч тримати!* (Валентина Матвіїв. Ввійшла орда...); *А Бородеянка і Гостомель-побратим Порушать тишу стогоном болючим* (Олена Горголь-Ігнат'єва. Украдена весна);

2) з однорідними присудками. У текстах поезій трапляються однорідні прості дієслівні присудки: *Розсікає журливе небо, «Привид» крилами лине ввись* (Наталія Бугай. «Білим янголом» називаю...); *Душити ми будем, Вбивати за волю!* (Тетяна Юрчишин. Це наша Земля!). Проте частотнішими є однорідні складені іменні присудки: *Ви – голодранці, холуї у лаптях, Ниці раби своїх недоцарів!* (Валентина Матвіїв. Ввійшла орда...); *Моя Україна —*

Чорнобиля дзвін І "Привид" у небі нестримний (Людмила Федорова. Моя Україна); *Україно моя – Симеренковий сад І слово Тараса-пророка* (Людмила Федорова. Моя Україна); *Моя Україна – Зеленського клич І Арестовича голос* (Людмила Федорова. Моя Україна); *Мій бог формує всю ніч батальйони, Прицільно стріляє, веде бої* (Мар'яна Савка. Мій бог); *Мій бог толерує мої прокльони І протирає скельця свої* (Мар'яна Савка. Мій бог); *Мій бог скуповує кровоспинне Й стає у чергу здавати кров* (Мар'яна Савка. Мій бог);

3) з однорідними головними членами односкладного речення, зазвичай дієслівними: *І... скоро розцвітати білій вишні, І йти з весняним вітром під вінець...* (Валентина Матвіїв. Весь світ завмер); *Поборемо, здолаємо!* (Наталя Карпенко. Війна...);

4) з однорідними придієслівними означеннями: *Потойбіччя пролізло у світ Пекельними покручами і сиренами* (Роман Коляда. Вторгнення); *Обійняти б тебе Крізь цю темінь, безвістя, бої* (Роман Коляда. Вторгнення);

5) з однорідними прямими додатками, вираженими зазвичай іменником у знахідному відмінку: *Ми не забудем перший день – І днину кожну...* (Богдан Томенчук. Скажіть...); *Ще на кремлівських стінах намалюєм Тризуб і прапор наших перемог!* (Валентина Матвіїв. Весь світ завмер); *За що принесли стільки горя й смутку?* (Тетяна Аколішнова. Боже, збережи Україну!); *Потроцили вщент міста рідні й села...* (Тетяна Аколішнова. Боже, збережи Україну!). ...); *Поклали і тіло й душу Ви всі на віттар свободи* (Сергій Рубан. Герої із Азовсталі); *І буде чути пісню солов'я, А не ревіння літаків над головою* (Олена Горголь-Ігнат'єва. Украдена весна). З-поміж них трапляються речення з узагальнювальним словом перед низкою додатків: *Хіба можна таке пробачити – Ваші танки, ракети, міни?* (Тетяна Строкач. Хіба можна таке пробачити?). Зрідка однорідні прямі додатки виражені інфінітивами: *Мій бог дозволяє мені не прощати І називати усе — як є* (Мар'яна Савка. Мій бог); *А я хочу жити, не вмирати! Хочу знову мріяти, співати Й вірші лише радісні писати!* (Алла Бійчук. Дев'ятий день);

6) з однорідними непрямыми додатками: *А потім понесете кару в Бога За землю цю, за кров наших синів* (Валентина Матвіїв. Ввійшла орда);

7) з однорідними обставинами причини: *Ніколи не пробачимо загарбницьку орду За долі покалічені, за сльози і біду* (Наталя Карпенко. Війна...); *Демидів враз прокинеться від сну, Від болю ран ворожих окупантів* (Олена Горголь-Ігнат'єва. Украдена весна);

8) з кількома рядами однорідних членів, зокрема однорідними додатками та означеннями: *Так хочеться літа і здійснення мрії Про наше щасливе і тихе життя...* (Катерина Рабчун- Мосійчук. Так хочеться літа із запахом Миру...).

2.3.2. Речення, ускладнені звертаннями

Досить частотними в поетичних творах великої війни 2022 року є речення, ускладнені звертаннями до:

1) Бога: *Боже, рідний, збережи нашу Україну!* (Тетяна Аколішнова. Боже, збережи Україну!);

2) українських воїнів: *З якого ви, хлопці, металу? З якої ви, хлопці, сталі?* (Сергій Рубан. Герої із Азовсталі); *З якого ви, хлопці, сплаву?* (Сергій Рубан. Герої із Азовсталі);

3) ворогів: *Немовляток з мамами ви, скоти, убили...* (Тетяна Аколішнова. Боже, збережи Україну!); *Чи чуєш, сволото?* (Тетяна Юрчишин. Це наша Земля!); *Мусиш ти це добре пам'ятати, Мій ворожий, юродивий брате!* (Алла Бійчук. Дев'ятий день); *За що ти, Каїн, Авеля вбиваєш?* (Тетяна Семенченко. Наш дух міцний); *А ти, проклятий Каїн, начувайся!* (Тетяна Семенченко. Наш дух міцний).

2.3.3. Речення, ускладнені відокремленими та відокремлено-уточнювальними членами

Значно рідше поети використовують речення, ускладнені *відокремленими членами*. Зокрема ми зафіксували конструкції з відокремленими:

1) означеннями. Причому відзначимо, що відокремлення буває не тільки нормативне, але й авторське: *В моїй Україні сьогодні війна, **Небачена людством донині*** (Людмила Федорова. Моя Україна); *Сорочка наша, **вишита хрестами*** (Руслана Лоцман. Стара сорочка); *Готуймося до бою – **Божих дітей проти дітей п'ятми*** (Валентина Матвіїв. Весь світ завмер); *Це наша Весна – **3 квітів, крові і плоті...*** (Тетяна Юрчишин. Це наша Земля!);

2) прикладками: *Почує це Іванків — сивий дід* (Олена Горголь-Ігнат'єва. Украдена весна); *А Вишгород, наш славний волонтер!* (Олена Горголь-Ігнат'єва. Украдена весна);

5) обставинами: *Сій хліб і квіти – **всупереч напастям*** (Людмила Муріна. А ти сій квіти...); *Зламавши війни канони, Тримали що було сили...* (Сергій Рубан. Герої із Азовсталі);

3) обставинами та додатками одночасно: *"Помилуй" не буде – **Нізащо й нікому!*** (Тетяна Юрчишин. Це наша Земля!).

Подеколи в текстах поезій російсько-української війни 2022 року вживані речення з *відокремлено-уточнювальними членами*: *Всім однака ціна – **3-під прицілу на цвинтар*** (Богдан Томенчук. Всі натільні хрести...); *Вона у нас одна така, **єдина!*** (Юлія Дмитренко-Деспоташвілі. Христос Воскрес!).

2.3.4. Речення зі вставними словами і вставленими конструкціями

Речення, ускладнені вставними словами і вставленими конструкціями, трапляються в текстах аналізованих поезій спорадично: *Та, **бачиш**, у нас катастрофа...* (Аліна Войтенко. А скоро Великдень...); *У ній справляли, **можже, весілля*** (Руслана Лоцман. Стара сорочка) – вставні слова; *А вам дано – **за ваше ж лихе серце!*** – *Проповзати в багнюці весь ваш вік!* (Валентина Матвіїв. Ввійшла орда...) – вставлена конструкція.

2.4. Речення з кількома різними ускладнювачами

Відзначимо також використання в одному реченні кількох ускладнювачів одночасно, зокрема:

1) відокремлених означень і однорідних присубстантивних означень: *Ввійшла орда, обідрана, голодна, На землю хліборобів, трударів...* (Валентина Матвіїв. Ввійшла орда...);

2) відокремлених і однорідних придієслівних означень: *Знову ми проростем, Крізь руїни і кіптяву стін, Крізь пісок блокпостів, Крізь години нічного жаху* (Роман Коляда. Вторгнення);

3) однорідних членів речення і звертання: *Насувається гадь і бридь, Товариство моє посполите* (Богдан Томенчук. Наступає висока мить);

4) звертань і відокремлено-уточнювального члена речення: *"Україно наша, Україно-мати, За що ж тебе, милая, прийшов твалтувати Отой ворог з Московити, оті недолюдки?"* (Тетяна Аколішнова. Боже, збережи Україну!);

5) власне відокремлених і відокремлено-уточнювальних компонентів: *Весь світ пробудила страшна новина – **Вночі, о четвертій годині*** (Людмила Федорова. Моя Україна);

6) однорідних і відокремлено-уточнювальних компонентів: *Вкраїни сторінка нова, Історії нашої **віха** – Мужні хлопці з "Азову", **Незламні солдати-морпіхи!*** (Сергій Рубан. Герої із Азовстали);

7) однорідних відокремлених компонентів: *Обійняти б тебе, **Крізь цю темінь, безвістя, бої*** (Роман Коляда. Вторгнення); *Козаровичі, **пошматовані вогнем, Потоптані, знесилені і босі*** (Олена Горголь-Ігнатєва. Украдена весна); *Чоло насупить древній наш **Лютіж, Поранений, обстріляний, побитий*** (Олена Горголь-Ігнатєва. Украдена весна);

8) порівняльного звороту і відокремленого означення: *Тримав він оборону, **як справжній захисник, Сміливістю своїх людей прикритий*** (Олена Горголь-Ігнатєва. Украдена весна); *Стара сорочка, **давня, як війна*** (Руслана Лоцман. Стара сорочка);

9) відокремленої прикладки і порівняльного звороту: *Старі сорочки, наче оберіг, Вони із нами йдуть до перемоги* (Руслана Лоцман. Стара сорочка).

Висновки до розділу 2

Отже, прості речення є характерною ознакою синтаксичної організації поетичних творів російсько-української війни 2022 року. Досліджений матеріал яскраво ілюструє різноманітну структуру як простих неускладнених, так і простих ускладнених речень.

Широковживаними в зазначених творах постають неускладнені прості поширені двоскладні речення. Крім підмета й присудка, у них наявні другорядні члени речення, яких може бути від одного до шести. Відповідно вони представлені трикомпонентними, чотирикомпонентними, п'ятикомпонентними, шестикомпонентними, семикомпонентними та восьмикомпонентними конструкціями. Найуживанішими й найрізноманітнішими за структурою постають чотирикомпонентні речення, вони представлені 17 різними моделями. Значно рідше й майже однаковою мірою представлені трикомпонентні й п'ятикомпонентні моделі простих двоскладних поширених речень. Шестикомпонентні, семикомпонентні та восьмикомпонентні конструкції трапляються в розглянутих текстах спорадично.

Прості двоскладні речення мінімальної структури постають нечастотними в поезії російсько-української війни 2022 року, але вони мають великий емоційний заряд впевненості в перемозі й загибелі ворогів, тому переважно є окличними. ці речення мають у своєму складі лише підмет та присудок. Підмет здебільшого посідає традиційну позицію перед присудком. Він переважно є простим номінативним – виражений особовими займенником чи іменником. В поодиноких випадках підмети в таких реченнях прості інфінітивні. Присудки – прості дієслівні та складені іменні. Складені підмети та складені дієслівні присудки для простих двоскладних речень мінімальної структури, уживаних в аналізованих текстах, нехарактерні.

Прості односкладні неускладнені речення репрезентовані в поезії російсько-української війни 2022 року значно вужче, ніж двоскладні. Автори поезій використовують здебільшого поширені означено-особові, неозначено-особові, безособові, інфінітивні односкладні речення та непоширені номінативні односкладні речення. Узагальнено-особові односкладні речення для поезій російсько-української війни 2022 року нехарактерні. Найуживанішими постають означено-особові односкладні речення. Рідше поети послуговуються простими односкладними безособовими реченнями. Неозначено-особові, інфінітивні та номінативні односкладні речення представлені поодинокими прикладами.

Уживаними приблизно однаковою мірою в поетичних творах російсько-української війни 2022 року постають неповні еліптичні, неповні контекстуальні та незакінчені речення.

Автори аналізованих поезій послуговуються всіма типами ускладнених речень: 1) реченнями з однорідними членами; 2) реченнями з відокремленими членами; 3) реченнями з відокремлено-уточнювальними (опосередкованими) другорядними членами; 4) реченнями із вставними та вставленими словами або конструкціями; 5) реченнями зі звертаннями.

Речення з однорідними членами репрезентовані в поезії російсько-української війни 2022 року найширше. Автори використовують конструкції з різними однорідними членами – підметами, присудками, головними членами односкладних речень, однорідними придієслівними означеннями, однорідними прямими й непрямыми додатками, однорідними обставинами причини, кількома рядами однорідних членів. Найчастотнішими постають речення з однорідними присудками та однорідними прямими додатками.

Речення, ускладнені звертаннями, відокремленими та відокремлено-уточнювальними членами вживані в аналізованих поетичних творах нечасто, а речення із синтаксично ізольованими вставними чи вставленими компонентами – спорадично.

Досить типовими для аналізованих творів є речення з кількома ускладнювачами, вживаними в різних поєднаннях.

ВИСНОВКИ

Прості речення – це синтаксичні конструкції, які містять у своїй структурі лише один предикативний центр, який і постає їх організувальним центром. У простому двоскладному реченні предикативний центр формують два головні члени – підмет і присудок, поєднані між собою предикативним зв'язком, у простому односкладному – головний член односкладного речення. Крім головних членів, до структури речення можуть увіходити другорядні члени, що поєднані з головними членами або між собою підрядним синтаксичним зв'язком та модифікують структуру речення. У загальному розумінні просте речення – це конструкція, що складається з одного або кількох поєднаних між собою синтаксичним зв'язком слів, які виражають відносно закінчену думку.

Речення, у яких наявні тільки головні члени, учені кваліфікують як мінімальні прості речення. Ці конструкції в сучасній українській мові репрезентовані двома типами – двоскладні прості речення й односкладні прості речення. Залежно від морфологічного вираження головного члена та семантики речення, односкладні прості речення поділяють на означено-особові, неозначено-особові, узагальнено-особові, безособові, інфінітивні та номінативні.

Другорядні члени речення, які вводять за допомогою підрядного зв'язку, поширюють структуру речення. Такі конструкції в науковій і навчальній літературі покваліфіковано як поширені прості речення. У структурі поширених простих речень, крім головних членів, можуть бути додатки, означення, прикладки та різні обставини, пов'язані як із головними членами, так і між собою. Поширеними бувають і двоскладні, й односкладні речення.

Як двоскладні, так і односкладні речення бувають повними і неповними. Неповні речення характеризує відсутність певних їхніх компонентів,

визначених структурною моделлю. Неповні речення в сучасній українській мові поділяють на еліптичні, контекстуальні та ситуативні.

Структуру простого речення можуть ускладнювати компоненти, які виражають додаткове, непредикативне повідомлення, що може бути розгорнене в окреме речення. Таке повідомлення доповнює або деталізує інформацію основного речення. Формально ускладнені прості речення – це конструкції, які мають у своєму складі однорідні, відокремлені, відокремлено-уточнювальні члени речення, вставні, вставлені конструкції, звертання. Наявність хоч би одного з них ускладнює структуру простого речення. Неускладнені речення жодного із названих компонентів не мають.

Отже, прості речення становлять собою складну й розгалужену систему, яка охоплює кілька типів – прості двоскладні речення мінімальної структури, прості двоскладні поширені речення, прості поширені й непоширені односкладні речення, прості неповні речення, прості ускладнені речення. Кожен із цих типів характеризується певними формально-граматичними та семантико-синтаксичними особливостями.

Прості речення активно використовують як у прозових, так і в поетичних творах. Досліджені поетичні творів російсько-української війни 2022 року яскраво ілюструють різноманітну структуру простих речень, уживаних їхніми авторами.

Широковживаними в зазначених творах постають неускладнені та ускладнені прості поширені двоскладні речення. З-поміж неускладнених простих поширених двоскладних речень, що представлені трикомпонентними, чотирикомпонентними, п'ятикомпонентними, шестикомпонентними, семикомпонентними та восьмикомпонентними конструкціями, нчастотнішими й найрізноманітнішими за структурою постають чотирикомпонентні структури, вони репрезентовані в текстах проаналізованих поезій 17 різними моделями. Трикомпонентні й п'ятикомпонентні моделі простих двоскладних поширених речень трапляються рідше. Шестикомпонентними, семикомпонентними та

восьмикомпонентними конструкціями автори поезій послуговуються в поодиноких випадках.

Прості двоскладні речення мінімальної структури в поезії російсько-української війни 2022 року представлені досить скупо, для них не характерне різноманіття моделей. Підмет у них переважно простий номінативний, виражений особовими займенником чи іменником, присудок – простий дієслівний або складений іменний.

Значно вужче, ніж двоскладні, в поезії російсько-української війни 2022 року репрезентовані неускладнені прості односкладні речення. У текстах проаналізованих віршів переважають поширені означено-особові речення, менш частотними постають безособові речення. Неозначено-особові, інфінітивні та номінативні односкладні речення трапляються зрідка. Узагальнено-особові односкладні речення для поезій російсько-української війни 2022 року не характерні.

Неповні речення в поетичних творах російсько-української війни 2022 року репрезентовані неповні еліптичними, неповні контекстуальними реченнями, уживаними приблизно однаковою мірою. Автори поезій помірно послуговуються також незакінченими реченнями.

Прості ускладнені речення а аналізованих поезіях репрезентовані всіма їхніми типами: 1) реченнями з однорідними членами; 2) реченнями з відокремленими членами; 3) реченнями з відокремлено-уточнювальними (опосередкованими) другорядними членами; 4) реченнями із вставними та вставленими словами або конструкціями; 5) реченнями зі звертаннями.

Найширше представлені речення з однорідними членами. Найчастотнішими з-поміж них постають речення з однорідними присудками та однорідними прямими додатками. Конструкції з однорідними обставинами репрезентовані лише одним різновидом – обставинами причини. Структури з іншими однорідними членами – підметами, головними членами односкладних речень, придієслівними однорідними означеннями, однорідними непрямыми додатками та кількома рядами різних однорідних членів трапляються досить

рідко. Речення з однорідними присубстантивними означеннями в аналізованих текстах не зафіксовані.

Речення, ускладнені звертаннями, відокремленими та відокремлено-уточнювальними членами в аналізованих поетичних творах трапляються зрідка, а речення із синтаксично ізольованими вставними чи вставленими компонентами – дуже рідко. У реченнях зі звертаннями автори поезій використовують тільки загальні назви, переважно вони звертаються до ворогів. Ці звертання за структурою поширені і непоширені, але завжди емоційно забарвлені. Зрідка трапляються звертання до українських воїнів і до Бога.

Досить типовими для аналізованих творів є речення з кількома ускладнювачами, вживаними в різних поєднаннях – відокремлені й однорідні члени речення, звертання і відокремлені члени речення, звертання й однорідні члени речення тощо.

Отже, досліджувані поезії, написані від початку повномасштабного вторгнення росії в Україну, представляють багатий та різноманітний мовний матеріал, який потребує глибокого і всебічного опрацювання

ЛІТЕРАТУРА

1. Арібжанова І. Принципи моделювання простого речення *Українське мовознавство*. 2014. Вип. 1 (44). С. 42–59.
2. Булаховський Л. А. Вибрані праці : у 5 т. / редкол.: І. К. Білодід та ін. Київ : Наукова думка, 1977. Т. 2. Українська мова. 631 с.
3. Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис : підручник. Київ : Либідь, 1993. 368 с.
4. Вихованець І. Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови. Київ : Наук, думка, 1992. 224 с.
5. Вихованець І. Р., Городенська К. Г., Грищенко А. П. Граматика української мови. Київ : Рад. шк., 1982. 209 с.
6. Вихованець І. Р., Городенська К. Г., Русанівський В. М. Семантико-синтаксична структура речення. Київ : Наук, думка, 1983. 219 с.
7. Вірші про російське вторгнення в Україну. URL : mala.storinka.org/
8. Вірші про сучасну війну в Україні – до Дня поезії 2022. URL : www.6262.com.ua/news/3354697/virsi-pro-sucasnu-vijnu-v-ukraini-do-dna-poezii-2022.
9. Годз О. В. Синтаксична структура прислівникових речень в українській літературній мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2013. 20 с.
10. Годз. О. Особливості формально-синтаксичної структури двоскладних речень із компаративним і суперлативним прислівником / О. Годз. *Міжнародний вісник. Культурологія. Філологія. Музикознавство*. 2014. Вип. 2 (3). С. 187–191.
11. Городенська К. Г. Деривація синтаксичних одиниць : монографія. Київ : Наук. думка, 1991. 192 с.

12. Граматика сучасної української літературної мови. Морфологія / за ред. К. Г. Городенської. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017. 752 с.
13. Граматика руської мови / уклад. С. Й. Смаль-Стоцький, Ф. Гартнер. 3-є вид., перероб. Відень, 1914. 210 с.
14. Дудик П. С. Із синтаксису простого речення. Вінниця : ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 1999. 298 с.
15. Дудик П. С., Прокопчук Л. В. Синтаксис української мови : підручник. Київ : ВЦ “Академія”, 2010. 380 с.
16. Євтушина Т. Сучасна українська літературна мова. Синтаксис словосполучення і простого ускладненого речення. Одеса : Букаєв, 2019. 188 с.
17. Загнітко А. П. Український синтаксис (науково-теоретичний і навчально-практичний комплекс): навч. посібник. У 2 х ч. Київ : ІЗМН, 1996. Ч. 1. 202 с.; Ч. 2. 240 с.
18. Загнітко А. П. Теоретична граматики сучасної української мови. Морфологія. Синтаксис. Донецьк : ТОВ “ВКФ “БАО”, 2011. 992 с.
19. Загнітко А. П. Теоретична граматики української мови: Синтаксис : монографія. Донецьк : ДонНУ, 2001. 662 с.
20. Іваницька Н. Л. Двоскладне речення в українській мові. Київ : Вища школа, 1986. 167 с.
21. Іваницька Н. Л. Нариси із синтаксису української мови : посіб. Вінниця, 2011. 183 с.
22. Іваницька Н. Л. Непоширене речення в українській мові. *Українська мова і література в школі*. 1984. № 2. С. 31–35.
23. Іваницька Н. Л. Семантична структура двоскладного речення. *Українська мова і література в школі*. 1986. № 1. С. 36–41.
24. Іваницька Н. Л. Синтаксис простого речення: Складні випадки аналізу. Київ : Вища школа, 1989. 63 с.
25. Іваницька Н. Л. Складений присудок в українській мові. Синтаксис словосполучення і простого речення. Київ : Наукова думка, 1975. 221 с.

26. Іваницька Н. Л. Теоретичний синтаксис української мови. Частина перша. Вінниця : ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2002. 169 с.
27. Іваницька Н. Л. Член речення як синтаксична категорія. *Наукові записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського* : зб. наук. праць. Серія : Філологія. 2000. № 2. С. 70-74.
28. Кадомцева Л. О. Українська мова: Синтаксис простого речення. Київ : Вища шк., 1985. 178 с.
29. Каранська М. У. Синтаксис сучасної української літературної мови. Київ : Либідь, 1992. 312 с.
30. Каранська М. У. Синтаксис сучасної української літературної мови. Київ : НМКВО, 1992. 396 с.
31. Кульбабська О. В. Вторинна предикація у простому реченні. Чернівці : Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. 672 с.
32. Леута О.І. Структура і семантика дієслівних речень в українській літературній мові. К. : Такі справи, 2008. 208 с.
33. Лопата В. Формально-граматичні типи двоскладних речень із бестіальними дієсловами неповної особової парадигми зі значенням видавання звуків. *Філологічні науки*. 2016. № 24. С. 81–88.
34. Лопата В.О. Формально-граматична типологія двоскладних речень із предметними дієсловами звучання неповної особової парадигми. *Вісник КНЛУ. Серія Філологія*. 2017. Том 20. № 1. С. 142–148.
35. Мірченко М. В. Структура синтаксичних категорій. Луцьк : РВВ “Вежа”, 2004. 393 с.
36. Сімович В. І. Граматика української мови : для самонавчання та в допомогу шк. науці. 2-ге вид. з одмінами й дод. Київ – Ляйпціг, 1919. 584 с.
37. Слинько І. І., Гуйванюк Н. В., Кобилянська М. Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання : навч. посібник. Київ : Вища шк., 1994. 670 с.

38. Синявський О. Н. Норми української літературної мови. Львів, 1941. 363 с.
39. Смаль-Стоцький С. Й., Гартнер Ф. Граматика руської мови. Третє перероб. виданє. Відень, 1914. 203 с.
40. Степаненко М. І. Просторові поширювачі у структурі простого речення. Полтава : АСМІ, 2004. 463 с.
41. Франківський поет написав після вторгнення десятки віршів про війну. URL : <https://gk-press.if.ua/frankivskyj-poet-napysav-pislya-vtorgnennyua-desyatku-virshiv-pro-vijnu/>.
42. Христіанінова Р. О. Просте речення в шкільному курсі української мови: посібник для вчителя. Київ: Радянська школа, 1991. 160 с.
43. Христіанінова Р. О. Типологія присудків у сучасній українській мові. *Типологія та функції мовних одиниць*. 2016. № 1. С. 182–201.
44. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови: підручник. Київ : Академія, 2004. 408 с.
45. Cambridge dictionary. Cambridge University Press, 2018. URL: <https://dictionary.cambridge.org>. (дата звернення: 14.12. 2019).
46. Danes Fr. Some Thoughts on the Semantic Structure of the Sentance. *Lingua*. 1968. Vol. 21. P. 55–69.
47. Givon T. Functionalism and Grammar. Amsterdam : Philadelphia : John Benjamins, 1995. 486 p.
48. Lieb H. ‘Synchronic’ Versus ‘Diachronic’ Linguistics : A Historical Note. *Linguistics : An International Review*. 1967. № 36. P. 18–28.
49. Moravcsik Edith A. An Introduction to Syntax: Fundamentals of Syntactic Analysis. Oxford : A&C Black, 2006. 273 p.